

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง สำหรับประชาชนจังหวัดเลย*

INTEGRATION OF BUDDHIST PRINCIPLES TO PROMOTE POLITICAL COMMUNICATION FOR LOEI PEOPLE

อุเทน วัชรชิโนรส*, อาทิตย์ แสงเฉวก, สุขพัฒน์ อนนท์จารย์

Uthen Watcharachinorot*, Artit Saengchawek, Sukhapat Anonjarn

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง เลย ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Loei, Thailand

*Corresponding author E-mail: uthen.wat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน 2) วิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน และ 3) นำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มสื่อมวลชน กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้นำท้องถิ่น จำนวน 28 คน เลือกแบบเจาะจง และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งในจังหวัดเลยทั้ง 4 เขต มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จำนวน 400 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสอบถาม เก็บข้อมูลวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถาม สถิติการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1.1) ด้านรู้เข้าใจหลักการสื่อสาร 1.2) ด้านรู้เท่าทันข้อมูลเนื้อหา 1.3) ด้านรู้เลือกใช้สื่อหรือช่องทางหลากหลาย และ 1.4) ด้านรู้คิดวิเคราะห์แยกแยะอย่างมีวิจารณญาณ 2) กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.75 เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านผู้รับสาร มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ค่าเฉลี่ย 3.84 ด้านสื่อหรือช่องทาง ค่าเฉลี่ย 3.81 ด้านสาร ค่าเฉลี่ย 3.72 และด้านผู้ส่งสาร ค่าเฉลี่ย 3.61 ตามลำดับ และ 3) รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ 3.1) ทาน (การให้) 3.2) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) 3.3) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และ 3.4) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

คำสำคัญ: การบูรณาการ, หลักพุทธธรรม, การสื่อสารทางการเมือง, ประชาชนจังหวัดเลย

Abstract

This research article aims to 1) To study the form of political communication for the people 2) Analyze the political communication process for the people and 3) Present a model for integrating Buddhist principles to promote political communication for Loei people, which is a combined research method. Important informants include a group of academics in Buddhism

and political science. mass media group Group of members of the House of Representatives or experts and 28 local leaders specifically selected. Quantitative research The sample group consisted of 400 people who had the right to vote in Loei Province, aged 18 years and over, using a simple random sampling method. Research tools included structured interviews and questionnaires. Collect research data with an interview and distribute questionnaires. Research statistics and data analysis include mean and standard deviation. The results of the research found that: 1) General conditions of communication formats Politics for the people of Loei Province is 1.1) Knowing and understanding the principles of sending messages, 1.2) Knowing how to understand information content, 1.3) Knowing how to use various media or channels, and 1.4) Knowing, thinking, analyzing, and discerning critically. 2) The political communication process for the people of Loei Province is at a high level with an average of 3.75. When considering each aspect, it was found that the receiver side has the highest level of opinion, with an average of 3.84. In the media or channel area, it has an average of 3.81. In the message area, it has an average of 3.72 in the messenger side, it has an average of 3.61, respectively, and 3) They are integrating Buddhist principles to promote political communication for the people of Loei Province. According to the principles of Sangha Vattu 4, it consists of 3.1) Dāna (giving), 3.2) Piyavācā (loving speech), 3.3) Atthacariya (beneficial conduct), and 3.4) Samānatta (constant self-conduct).

Keywords: Integration, Buddhist Principles, Political Communication, People of Loei Province

บทนำ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองและทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมการเมือง การถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากระบบการเมืองหนึ่งไปยังอีกส่วนหนึ่งและถ่ายทอดระบบสังคมกับระบบการเมืองประเด็นสำคัญของการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จ คือ สามารถสื่อสารให้อีกฝ่ายได้รับข่าวสารได้แจ่มชัด แต่บ่อยครั้งเกิดปัญหาในการสื่อสาร ผู้ส่งข่าวสารไม่สามารถส่งเนื้อหาข่าวสารได้แจ่มชัด จนทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยเฉพาะการสื่อสารทางการเมือง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2560) การสื่อสารในปัจจุบัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สื่อแนวใหม่ แบ่งเป็นสื่อกระแสหลัก และสื่อกระแสรอง ในยุคที่มนุษย์ใช้ข้อมูลสื่อสารในการติดต่อระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ทำให้การสื่อสารรวดเร็ว ทันใจ ทันเหตุการณ์และมีความจำเป็นที่ใช้โดยทั่วกันทุกที่ การใช้สื่อสารทางการเมืองจะเน้นในด้านการโฆษณาชวนเชื่อใช้นโยบาย ที่ทำให้ประชาชนเห็นด้วยคล้อยตาม แล้วเลือกตัวเอง พรรคพร้อมกับความคาดหวังในการทำตามสัญญา การสื่อสารจะใช้ภาษากายหรือใช้ภาพพูด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัจนภาษา หมายถึง คำพูด และ อวัจนภาษา การสื่อสารโดย ท่าทาง การสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นจริง หรือข้อมูลอันเป็นเท็จ การสื่อสารซึ่งเป็นการสื่อสารที่มาร่วมเทคโนโลยีสมัยใหม่ นั่นคือ อินเทอร์เน็ต การวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีและรวมถึงคุณลักษณะของสื่อเพื่อที่จะควบคุมให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารทางการเมืององค์ประกอบของยุทธศาสตร์การสื่อสารตามแนวคิดของลาสเวล (กาญจนา แก้วเทพ, 2547) คือ 1) ผู้ส่งสาร หมายถึง นักการเมือง พรรคการเมืององค์กรสถาบัน และโครงสร้างการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นโยบายโครงการ หรือกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้นจากผู้ส่งสารข้างต้นเป็นหลัก

การสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาหรือสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมและการเมืองซึ่งที่ผ่านมามีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองรวมถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับการสื่อสารหรือการใช้วาจาตั้งแต่เริ่มแรกของการประกาศพระศาสนา นั่นคือ หลักวาจาสุภาสิต หรือ

สัมมาวาจา ซึ่งเป็นองค์ธรรมในมรรคมีองค์ 8 ประการ ขณะที่วงการสื่อสารทางการเมืองในการประพฤติปฏิบัติไม่วายที่จะตกเป็นเครื่องมือในการนำไปสร้างความขัดแย้ง เพราะฉะนั้น ภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับแนวทางการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทยแม้จะเกิดขึ้นในยุคพุทธกาลก็ตามแต่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าและประโยชน์ซึ่งเป็นความจริงแท้ที่ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ศึกษาเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาอันเกี่ยวกับการสื่อสารที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อให้สังคมเป็นไปในทาง ที่มีประโยชน์ก่อให้เกิดสันติสุข หลักพุทธธรรมเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข โดยการประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันในการแก้ปัญหาทางการเมือง โดยการนำหลักธรรมไปปฏิบัติตามเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง ควรมีคำพูดที่สุภาพไพเราะ มีความรับผิดชอบร่วมกันประพัตินเป็นประโยชน์ และมีความเป็นกลางวางตนสม่ำเสมอ

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน จังหวัดเลย ด้วยการศึกษานวคิดทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง สภาพทั่วไปของการสื่อสารทางการเมือง กระบวนการสื่อสารทางการเมือง และแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งในแนวทางปฏิบัติดังกล่าว อยู่ในสังคหวัตถุ 4 การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองให้ประชาชนได้สามารถสื่อสารทางการเมืองได้อย่างกว้างขวาง และมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีสิทธิหน้าที่ร่วมกันเปรียบได้ว่าการสื่อสารทางการเมือง นั้นคือ ได้ทำหน้าที่ทางการเมืองที่มั่นคงสำหรับประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนจังหวัดเลยได้มีความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ และการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม (Survey Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** มีดังนี้ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีกลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มสื่อสารมวลชน กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้บริหารหรือผู้นำท้องถิ่น จำนวน 28 ท่าน (จาก 14 อำเภอ ๆ ละ 2 ท่าน) และ 2) การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อายุ 18 ปีขึ้นไป ในจังหวัดเลยทั้ง 4 เขตการเลือกตั้งมี จำนวน 499,551 คน ซึ่งมีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane (ยทธ ไทยวรรณ, 2550) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 อำเภอ รวมทั้งหมด จำนวน 400 ตัวอย่าง

3. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึง เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2567 รวมเป็นระยะเวลา 12 เดือน

4. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง มีประเด็นคำถามการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม 2) แบบสอบถาม

(Questionnaire) แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหรือตำแหน่ง และรายได้ต่อเดือน จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารทางการเมือง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีประเด็นสอบถาม คือ 1) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) 2) ด้านสาร (Message) 3) ด้านสื่อหรือช่องทาง (Channel) และ 4) ด้านผู้รับสาร (Receiver) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสังคมนวัตกรรม 4 เพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีประเด็น คือ 1) ด้านทาน (การให้) 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) 3) ด้านอรรถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และ 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด โดยมีประเด็นสอบถาม คือ 1) ด้านรู้เข้าใจหลักการส่งสาร 2) ด้านรู้เท่าทันข้อมูลเนื้อหา 3) ด้านรู้เลือกใช้สื่อหรือช่องทางหลากหลาย และ 4) ด้านรู้คิดวิเคราะห์แยกแยะอย่างมีวิจารณญาณ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง และเก็บแบบสอบถามกลับเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

5.1 ขออนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย

5.2 นำหนังสือเสนอผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัยและขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลตาม

5.3 ขอความร่วมมือเพื่อกำหนดนัดวันเวลาขอเก็บแบบสอบถามคืน

5.4 ผู้วิจัยเดินทางไปจัดเก็บแบบสอบถามเมื่อถึงกำหนดตามที่นัดหมาย

5.5 นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย จากแบบสอบถาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ 2) การวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ของประชาชนผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งในจังหวัดเลยทั้ง 4 เขตการเลือกตั้ง รวมทั้งหมด จำนวน 400 ตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อหรือช่องทาง และผู้รับสาร โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง สำหรับประชาชนจังหวัดเลย ตามหลักสังคมนวัตกรรม 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 เขตการเลือกตั้ง โดยใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) อรรถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. การศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านรู้เข้าใจหลักการส่งสาร ต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ด้านการเมืองหรือด้านรัฐศาสตร์ ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ มีพื้นฐานประวัติศาสตร์ทางการเมืองหรือมีความเข้าใจด้านการสื่อสาร มีทักษะในการสื่อสาร มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง เพราะจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง รวมไปถึงการเข้าใจในระบบของสังคมหรือวัฒนธรรมหรือหลักการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง มีทัศนะความคิดเห็น ประสบการณ์ต่าง ๆ ในการถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองระหว่างบุคคลได้ดี และจะต้องระบุเรื่องหรือหัวข้อให้ชัดเจนที่อยู่บนหลักของความจริงในทางการเมือง 2) ด้านรู้เท่าทันข้อมูลเนื้อหาของสารที่ส่งออกไปต้องเป็นข้อเท็จจริง มีความตรงไปตรงมา หรือ

มีลักษณะของความกำกวม จะต้องเป็นเรื่องที่จริงเป็นเรื่องที่แท้ เป็นประโยชน์ มีความตรงเวลา รวมทั้งเป็นเรื่องที่ ชอบธรรม เนื้อหาข้อมูลของสารนั้นถือได้ว่าเป็นตัวเราให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ต่อความหมายและมีปฏิกิริยา ตอบสนองต่อความหมายที่ได้รับและจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายของการสื่อสารว่าการสื่อสารไปเพื่ออะไร จุดมุ่งหมาย คืออะไร เนื้อหาของสารที่ส่งออกไปจะต้องสื่อความหมายตรงประเด็นชัดเจน มีความสมบูรณ์ มีความ กะทัดรัด ง่ายต่อการเข้าใจและถูกต้อง และสิ่งที่สำคัญเนื้อหาของสารนั้น ๆ จะต้องตรงใจผู้รับสาร ต้องเป็นสารที่ ก่อให้เกิดความรู้สึกและทัศนคติเชิงบวก ฟังแล้วผู้รับสารรู้สึกว่าได้ประโยชน์ 3) ด้านรู้เลือกใช้สื่อหรือ ช่องทางหลากหลาย การสื่อสารเมื่อสมัยโบราณก็จะใช้การบันทึก ในปัจจุบันนี้ก็จะเริ่มมีการเขียนเป็นเบื้องต้น ใน การสื่อสารทางเดียว เช่น สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ วิทยุหนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่น ๆ เป็นต้น การสื่อสาร สองทางถือได้ว่าเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูง โดยผ่านช่อง ทางการสื่อสารจะมีทั้งกลุ่มของสื่อออนไลน์และสื่อออฟไลน์ ในปัจจุบันช่องทางการสื่อสารมักจะมุ่งไปทางการใช้สื่อ ใหม่ (New media) หรือสื่อทาง Social Media ที่เป็นการเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ววิถิพลของอำนาจสื่อเป็นช่องทาง ยุคใหม่ในยุคดิจิทัล เช่น Facebook Line TwitterInstagram Clubhouse สื่อหรือช่องทางการสื่อสารทางการ เมืองมีทั้งสื่อที่เป็นทางการและสื่อที่ไม่เป็นทางการเช่น การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสาร ภายในองค์กร การสื่อสารมวลชน และสื่อที่มาจากการเจรจาปราศรัย เป็นต้น และ 4) ด้านรู้คิดวิเคราะห์แยกแยะ อย่างมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ผู้รับสาร ความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อตนเองและเนื้อหาของสาร ซึ่งอาจเป็น ความรู้สึกในทางที่ดีหรือความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ รวมไปถึงทัศนคติของผู้รับสาร การรับรู้สาร ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคล มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ทัศนคติของผู้รับสาร ในการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีความสำคัญมาก จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาเนื้อหาข้อมูลของข่าวสารให้ละเอียด และถ่องแท้โดยใช้หลักของการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ เนื้อหาจากหลายช่องทางของข่าวสาร ผู้รับสารทางการเมือง ในทางพระพุทธศาสนานั้นเราอย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ เพื่อเป็นการใช้วิจารณญาณในการเลือกที่จะรับรู้และส่งต่อ โดยใช้ วิธีในการฝึกความคิด พิจารณา สังเคราะห์ในข้อมูลที่แท้จริงและถูกต้องชัดเจนก่อนเพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ ในทางสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญของผู้รับสารนั้นจะต้องมีความเป็นกลางทางการเมือง ไม่เชื่อข้อมูลของสื่อเพียงด้าน เดียว ยึดประโยชน์ของชาติหรือประโยชน์ของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ

2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.75) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านผู้รับสาร มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.84) รองลงมา คือ ด้านสื่อหรือช่องทาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.81) ด้านสาร มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.72) และต่ำที่สุด คือ ด้านผู้ส่งสาร มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.61) และสามารถวิเคราะห์เป็นรายด้านได้ ดังนี้ 1) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ส่งสารจะต้องไม่สร้างความ ขัดแย้งและส่งเสริมให้ประชาชนมีความปรองดองสามัคคี มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.77) รองลงมา คือ ผู้ส่งสารควรสร้างความเข้าใจในการเมืองที่ถูกต้องชอบธรรมให้แก่บุคคลในสังคม ($\bar{X}$ = 3.71) และต่ำที่สุด คือ ประชาชนทั่วไปไม่มีความรอบรู้ในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นเสมอ ($\bar{X}$ = 3.44) ตามลำดับ 2) ด้านสาร (Message) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เนื้อหาการสื่อสารของกระบวนการถ่ายทอดความคิด และทัศนคติทางการเมืองนั้นจะต้องมีความ ชัดเจนถูกต้อง มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.83) รองลงมา คือ เนื้อหาการสื่อสารทางการเมือง จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นสาระ ซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนารมณ์ต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวม ($\bar{X}$ = 3.75) และต่ำที่สุด คือ ท่านมีความเห็นว่าการจัดเนื้อหาการสื่อสารทางการเมือง หรือการเรียงลำดับ เนื้อหาสาร เป็นการตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกและเรียบเรียงอย่างมีลำดับขั้นตอน ($\bar{X}$ = 3.63) ตามลำดับ 3) ด้านสื่อหรือช่องทาง (Channel) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

พบว่า ท่านมีความเห็นว่าสื่อหรือช่องทางสื่อสาร จะต้องมีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นกลางทางการเมืองที่มีความชัดเจนถูกต้อง มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.95$) รองลงมา คือ ท่านมีความเห็นว่าสื่อหรือช่องทางสื่อสารทางการเมือง สื่อหรือช่องทาง จะต้องไม่สร้างความขัดแย้ง และไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง ($\bar{X} = 3.88$) และต่ำที่สุด คือ ท่านติดตามสื่อหรือช่องทางที่ข้อมูลข่าวสารถูกส่งผ่านทาง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์เป็นต้น ($\bar{X} = 3.58$) ตามลำดับ และ 4) ด้านผู้รับสาร (Receiver) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านมีความเห็นด้วยกับปัจจัยของผู้รับสารนั้นจะต้องประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร ทักษะที่ดี และความรู้ที่ดี มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.89$) รองลงมา คือ ท่านมีความเห็นด้วยว่าผู้รับสารจะต้องพยายามทำความเข้าใจในข้อมูลเนื้อหาสาระที่ส่งมายังตน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แจ่มชัด ($\bar{X} = 3.86$) และต่ำที่สุด คือ ท่านมีความเห็นด้วยกับทัศนคติต่อตนเอง ความรู้สึกของผู้รับสารจะต้องแสวงหาความรู้ และมีความสนใจในการรับข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ($\bar{X} = 3.78$) ตามลำดับ

3. รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน จังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.94$) รองลงมา คือ ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) ($\bar{X} = 3.76$) และต่ำที่สุด คือ ด้านทาน (การให้) ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ และสามารถวิเคราะห์เป็นรายด้านได้ ดังนี้ 1) ด้านทาน (การให้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อถือว่าเป็นผู้ส่งสารที่ดี ในการถ่ายทอดความคิดต่าง ๆ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.76$) รองลงมา คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ ในศิลปวิทยา เพื่อใช้เป็นศาสตร์และศิลป์ในการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองอย่างมีเหตุผลใช้กับสื่อหรือช่องทางสื่อสารที่ส่งออกไป ถือว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมให้มีทัศนคติที่ดี และความรู้ที่ดี ($\bar{X} = 3.70$) และมีการช่วยเหลือส่งเสริมข้อมูลข่าวสารทางการเมือง วิเคราะห์วิเคราะห์ และเลือกใช้อ้างอิงข้อมูลเนื้อหาสาระได้อย่างถูกต้องรวดเร็วเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ($\bar{X} = 3.59$) ตามลำดับ 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลอื่นได้รับประโยชน์ ในข้อมูลเนื้อหาของสาร ซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนารมณ์ และวัตถุประสงค์ นั้นถือว่าการพูดที่ดีงาม มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมา คือ การมีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ น่าฟัง เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้น และเอาใจใส่ในการมีมุมมองที่กว้างและมีทัศนคติที่ดี วิธีการคิดในการเป็นผู้ส่งสารออกไปสู่ภายนอกต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ดีมีเหตุผล ($\bar{X} = 3.85$) และมีความสามารถพูดชักจูงในทางที่ดี ให้กำลังใจ มีความมุ่งมั่นตั้งใจติดตามข่าวสารทางการเมือง กับบุคคลที่ศึกษาข้อมูลเนื้อหาของข่าวสาร เพื่อให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม 3) ด้านอหิงสา (การประพฤติประโยชน์) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีใจรักทำประโยชน์แก่ผู้รับสารด้วยความสุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีการวางตนที่ดีในการเป็นผู้ส่งสาร และมีความรู้ในเรื่องที่ต้องการสื่อสาร และสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวเป็นเรื่องที่ดี มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 3.82$) รองลงมา คือ การช่วยเหลือบุคคลอื่น โดยการให้ความสำคัญกับส่วนประกอบของเนื้อหาสาระ คือ สารหรือประเด็นต่าง ๆ ที่มีความชัดเจนถูกต้องเหมาะสม ($\bar{X} = 3.79$) และมีการทำประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง เพื่อเชิญชวนให้บุคคลอื่นให้ความสำคัญในการเสียสละเวลาติดตามข่าวสารทางการเมือง เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ($\bar{X} = 3.67$) ตามลำดับ และ 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ท่านเห็นว่าการวางตนที่ดี ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องแก่บุคคล โดยจะต้องวางตนเสมอต้น

เสมอปลาย มีระดับความคิดเห็นสูงสุด ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมา คือ ท่านเห็นว่าการปฏิบัติสม่ำเสมอวางตนที่ดีมีความเป็นกลางทางการเมือง ย่อมเป็นคุณลักษณะที่สร้างความรู้สึกลงในทางที่ประทับใจ และเป็นบุคลิกภาพของผู้รับสารโดยแท้จริง ($\bar{X} = 3.97$) และต่ำที่สุด คือ ท่านวางตนเสมอต้นเสมอปลายไม่ลำเอียงในการรับข้อมูลจากสื่อมวลชน เช่น สื่อกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ป้ายโฆษณา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ ($\bar{X} = 3.85$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่
 - 1) ด้านรู้เข้าใจหลักการส่งสาร ต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ด้านการเมืองหรือด้านรัฐศาสตร์ ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ มีพื้นฐานประวัติศาสตร์ทางการเมืองหรือมีความเชี่ยวชาญทางด้านการสื่อสาร มีทักษะในการสื่อสาร มีทัศนคติที่ถูกต้อง รวมไปถึงการเข้าใจในระบบของสังคมหรือวัฒนธรรมหรือหลักการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง มีทัศนคติความคิดเห็นประสพการณ์ต่าง ๆ ในการถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองระหว่างบุคคลได้ดีและจะต้องระบุเรื่องหรือหัวข้อให้ชัดเจนที่อยู่บนหลักของความจริงในทางการเมือง และสิ่งสำคัญต้องไม่มีอคติต่อสารสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูธรรมธัชบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงค์) ได้นำเสนอให้เห็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจประชาชนให้เกิดการยอมรับสนับสนุนกลายเป็นสิ่งสำคัญของความปรองดอง และจำต้องอาศัยช่องทางการสื่อสารตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการนำสารสู่ประชาชน (พระครูธรรมธัชบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงค์), 2564)
 - 2) ด้านรู้เท่าทันข้อมูลเนื้อหาของสารที่ส่งออกไปต้องมีความตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อมหรือมีลักษณะของความกำกวมจะต้องเป็นเรื่องที่จริง เป็นเรื่องที่แท้ มีประโยชน์ มีความตรงเวลาและเป็นเรื่องที่ชอบธรรม เนื้อหาข้อมูลของสารนั้นถือได้ว่าเป็นตัวเราให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ต่อความหมายและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อความหมายที่ได้รับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ เกตุราพันธ์ ทำการศึกษาเรื่อง “พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน” พบว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยสามารถอาศัยทุนที่ยิ่งใหญ่ของสังคมไทย 2 ประการ คือ พระพุทธศาสนาและพระราชปรีชาญาณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เป็นสิ่งเชื่อมโยงคุณค่าของประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับรากฐานทางศีลธรรมและความเป็นไทย ควบคู่กับพระราชดำริเรื่องการใช้ประชาธิปไตยขั้นหมู่บ้านเป็นรากฐานรองรับประชาธิปไตยขั้นประเทศเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยอย่างเป็นระบบ (สุดารัตน์ เกตุราพันธ์, 2561)
 - 3) ด้านรู้จักเลือกใช้สื่อหรือช่องทางหลากหลาย การสื่อสารเมื่อสมัยโบราณก็จะใช้การบันทึก ในปัจจุบันนี้ก็จะเริ่มมีการเขียนเป็นเบื้องต้น ในการสื่อสารทางเดียว เช่น สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่น ปัจจุบันมีการใช้การสื่อสารสองทางที่ถือได้ว่าเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับที่เกิดประโยชน์อย่างสูง โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมืองการใช้สื่อใหม่ หรือสื่อทาง Social Media ที่เป็นการเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพของอำนาจสื่อเป็นช่องทางยุคใหม่ในยุคดิจิทัล เช่น Facebook Line Twitter Instagram สื่อหรือช่องทางการสื่อสารทางการเมืองมีทั้งสื่อที่เป็นทางการและสื่อที่ไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาพล เมตตาสัตย์ พบว่า การรณรงค์หาเสียงของนายชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์ ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้นำการตลาดทางการเมืองมาใช้ในการพัฒนายุทธศาสตร์การรณรงค์หาเสียง ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และยังสามารถเรียกการตอบรับของสังคมและประชาชนไปพร้อม ๆ กับการเรียกคะแนนนิยมเข้าตัวได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีกลยุทธ์ในการหาเสียงไม่ซ้ำใครด้วยการนำเสนอตัวตนที่เป็นคนจริง ผสมกับการยกปัญหาที่โดดเด่นและเป็นกระแสสังคมขึ้นมาชี้วิธีแก้ด้วยข้อความที่มีเสียดสีและกระตุ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจของผู้พบเห็น (จุฑาพล เมตตาสัตย์, 2556) และ
 - 4) ด้านรู้คิดวิเคราะห์แยกแยะอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผลการวิเคราะห์ผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการรับข่าวสาร

จากผู้ส่งสารความรู้สึกของผู้รับสารและเนื้อหาของสาร ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคล มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ทักษะคิดของผู้รับสารในการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีความสำคัญ มากจึงจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาเนื้อหาข้อมูลของข่าวสารให้ละเอียด และถ่วงแท้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เชือก โชติช่วย พบว่า กลยุทธ์การสื่อสารของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) เป้าหมาย คือ ตั้ง เป้าเพื่อสร้างความชอบธรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ประชาธิปไตยครั้งโบ 2) ผู้ส่งสาร คือ เน้นใช้ตัวผู้นำ คือ พลเอกประยุทธ์เป็นหลัก ด้วยภาพลักษณ์ความเป็นทหารที่ไม่ใช่นักการเมือง 3) สาร คือ การใช้หลักชวนให้เชื่อ ทั้งแบบปลุกระดมและชี้ชวนให้เกิดความสามัคคีไปพร้อมกัน 4) ช่องทางสื่อสาร คือ รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ควบคุมสื่อมวลชนกระแสหลักทุกช่องทาง ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต และ 5) ผู้รับสาร คือ ประชาชนทุก กลุ่ม กล่าวคือ กลยุทธ์การสื่อสารของพลเอกประยุทธ์ในมิติผู้รับสาร ใช้หลักการพูดทุกเรื่องในรายการตอนเดียว การพูดกับกลุ่มผู้รับสารหลายกลุ่มในคราวเดียวกัน ไม่เจาะจงกลุ่มเป้าหมายในแต่ละตอนต่างจากรัฐบาลก่อนหน้านี้ (เชือก โชติช่วย, 2560)

2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านผู้ส่งสาร ทักษะการสื่อสาร ความชำนาญในการพูด การเขียน การคิด การใช้เหตุผล ในการโน้มน้าวใจ บุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างดี การมีทัศนคติแนวทางวิธีการคิดในการสื่อสารทางการเมืองที่ดีมีเหตุผล ย่อมทำให้มีความสามารถในการเรียบเรียงจัดระบบความคิดที่ดี มีความรอบรู้ในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล สุธะพรหม พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของ พระเทพปฏิภาณวาทิ (เจ้าคุณพิพิธ) ได้นำเทคนิคและวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาใช้ คือ สื่อสารได้อย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน แจกแจง แก่ลูกหลานและ ร่าเริง อีกทั้งเป็นผู้ส่งสารทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างตรงไปตรงมานับเป็น พระภิกษุที่มีฝีปากกล้าด้วยการใช้ภาษาไทยทั้งรูปแบบของร้อยแก้วและร้อยกรอง (สุรพล สุธะพรหม, 2562)

2) ด้านสาร เนื้อหาการสื่อสารของกระบวนการถ่ายทอดความคิด และทัศนคติทางการเมืองนั้นจะต้องมีความ ชัดเจนถูกต้อง มีเนื้อหาที่เป็นสาระ ซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนารมณ์ต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวม ให้มีความสำคัญกับเนื้อหาการสื่อสารทางการเมืองสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาพล เมตตาสัตย์ พบว่า การตลาดทางการเมืองที่นำมาใช้ในการพัฒนาศาสตร์การณรงค์หาเสียง และใช้วิธีการสื่อสารทางการเมืองที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครซึ่งทุกครั้งนายชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์ สามารถเรียกการตอบรับของสังคมและ ประชาชนพร้อม ๆ กับการเรียกคะแนนนิยมเข้าตัวได้อย่างต่อเนื่อง (จุฑาพล เมตตาสัตย์, 2556)

3) ด้านสื่อหรือ ช่องทาง การใช้สื่อเพื่อการสื่อสารการเมืองผ่านทาง โทรทัศน์ เพชบุ๊ค ทวิตเตอร์ รวมไปถึงสื่อออนไลน์ทุกชนิด เป็นสื่อที่มีความรวดเร็วในการติดต่อข้อมูลข่าวสาร มีการติดตามสื่อหรือช่องทางข้อมูลข่าวสารถูกส่งผ่านทาง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อหรือช่องทางสื่อสารทางการเมือง จะต้องไม่สร้างความขัดแย้ง และไม่นำเสนอข้อมูลที่บิดเบือนไป จากข้อเท็จจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยนันท สุขไชยะ พบว่า การสื่อสารทางการเมืองผ่านเพชบุ๊ค นำมาใช้ใน เมืองไทยเป็นครั้งแรก หลังจาก การสื่อสารผ่านทีวี ดาวเทียม และการสื่อสารผ่านทางวิทยุชุมชน โดยการศึกษา นี้พยายามทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางการเมืองออนไลน์และความ เชื่อมโยงกับออฟไลน์ผ่านเครือข่ายการ พัฒนาโครงข่ายสื่อสารไร้สายที่รวดเร็วขึ้นและครอบคลุมมากขึ้น ทำให้ความรู้ต่อ สภาพแวดล้อมของเรจะมี ผัสสะเชิงข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่รับรู้ผ่านทางออนไลน์เข้ามาเสริม มีผลทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และกำลังจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารทางการเมือง (ชัยนันท สุขไชยะ, 2562) และ 4) ด้านผู้รับสาร จะต้องประกอบด้วยทักษะในการสื่อสารทัศนคติที่ดี และความรู้ที่ดี มีความเห็นด้วยกับกระบวนการ สื่อสารผู้รับสารจัดได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทักษะติดต่อตนเองความรู้สึกของผู้รับสารจะต้องแสวงหาความรู้ และมีความสนใจในการรับข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ผู้รับสารจะต้องพยายามทำความเข้าใจในข้อมูลเนื้อหาสารที่ ส่งมายังตนเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แจ่มชัด และผู้รับสารจะต้องเอาใจใส่ในข้อมูลเนื้อหาสาร และความรู้สึกในด้าน ต่าง ๆ ให้มีความเป็นกลางในการรับรู้สาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูธรรมธรรณบุญเที่ยง พุทธสาวิโก

(ลักษณะพลวงค์) พบว่า สภาพทั่วไปของการสื่อสารทางการเมือง ผู้รับสาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากผู้รับสาร ผู้ส่งสารไม่สามารถส่งสารไปให้กับประชาชนได้ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน มีความคิดที่จะครอบงำความคิดของประชาชนให้เป็นไปในทางเดียวกัน (พระครูธรรมธรรณูเกียรติ พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงค์), 2564)

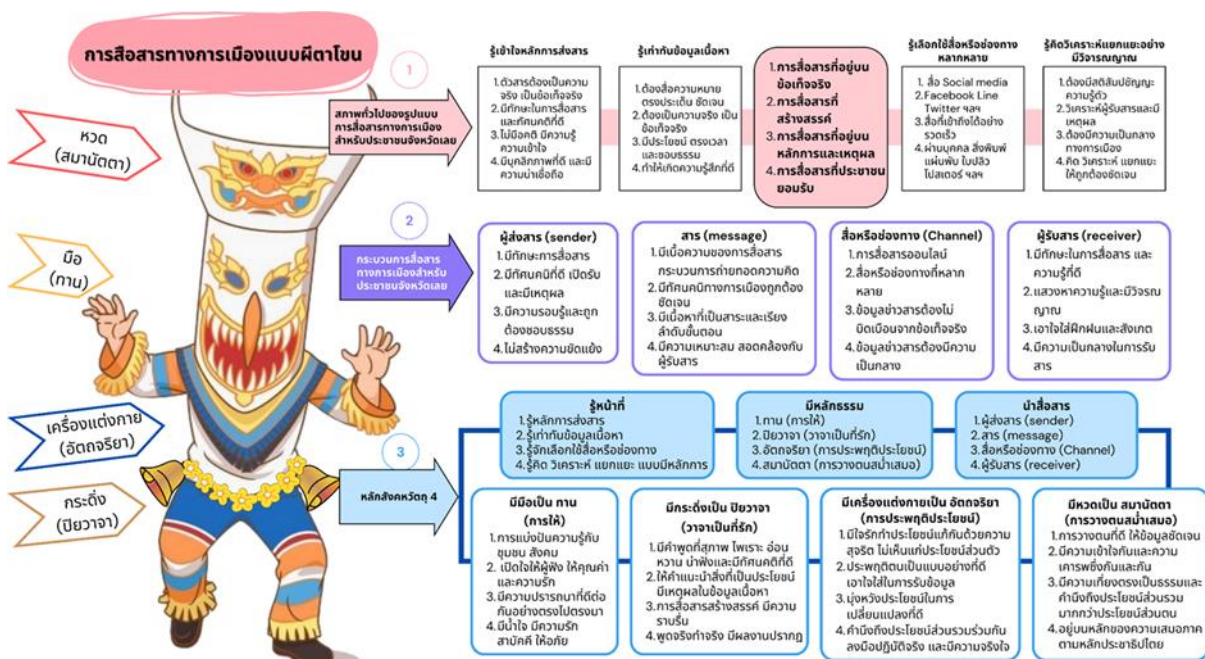
3. รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทาน (การให้) เป็นการแบ่งปันความรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง การให้ความรู้กับชุมชนกับสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ผู้รับสารนั้นเกิดความเป็นมิตรไมตรี เป็นพันธมิตรกัน รักใคร่ปรองดองกลมเกลียวกัน การสื่อสารทางการเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา ก็คือการให้ความรู้ การให้ความเข้าใจ ก็ถือว่าเป็นทาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กริธา คงพยัคฆ์ พบว่า ทาน (การเสียสละ) คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจ ในศิลปวิทยา เพื่อใช้เป็นศาสตร์และศิลป์ในการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองอย่างมีเหตุผลใช้กับสื่อหรือช่องทางสื่อสารที่ส่งออกไป ถือว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมให้มีทัศนคติที่ดี และความรู้ที่ดี และมีความเห็นอกเห็นใจกันและกันแล้ว ก็จะเป็นสังคมที่ดีงาม ดึงมาจากตัวบุคคล (กริธา คงพยัคฆ์, 2563) 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การมีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ปิยวาจาก็ถือได้ว่าเป็นช่องทางการสื่อสารอย่างหนึ่งหมายถึงคำพูดที่ดี หรือเป็นการแสดงออกทางอวัจนภาษาในการสื่อสารทางการเมือง ปิยวาจาการสื่อสารนั้นจะต้องเป็นการใช้วาจาที่สุภาพ ถ้าผู้ถ่ายทอดพูดด้วยวาจาสุภาพน่าฟังมีความไพเราะ แม้ในเรื่องที่ไม่ดีก็อาจจะเกิดความน่าฟังกับผู้รับสารด้วย แต่ถ้าผู้พูดหรือถ่ายทอดด้วยวาจาหยาบคาย หรือใช้วาจาที่ไม่สุภาพ ไม่ให้เกียรติต่อคนฟัง แม้เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริงแต่ก็ไม่น่าฟัง ปิยวาจานี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ถ้ามีการพูดด้วยคำพูดที่สุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน มีความน่าฟัง ก็จะเกิดการสร้างสรรค์ซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิเทศ สนั่นนารี ที่กล่าวว่า แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปลอดภัย เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มีความรอบครอบในขณะที่ทำการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข ยึดหลักปิยวาจา ได้แก่ การสื่อสารของพระพุทธเจ้าตามระดับสติปัญญาของบุคคล การสื่อสารด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรมสื่อสารความจริงและเว้นลักษณะมุสาวาท ผู้สื่อสารและผู้รับสารมีความเป็นบัณฑิต (นิเทศ สนั่นนารี, 2561) 3) ด้านอัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ การมีใจรักทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความสุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การวางตนที่ดีในการเป็นผู้ส่งสาร มีความรอบรู้ในเรื่องที่ต้องการสื่อสาร และสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ถือว่าเป็นส่วนช่วยการสื่อสารทางการเมืองให้ประสบความสำเร็จ สารทางการเมืองเมื่อมาตกสู่ผู้รับแล้ว ผู้รับเห็นว่าข่าวสารนั้นมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ถ้ามีประโยชน์ก็ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรค์ต่อยอดสาร ช่วยเหลือบุคคลอื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี บุญเรือง ที่กล่าวว่า การที่นักการเมืองรับผิดชอบต่อชีวิตของตนและทุกคนในชุมชนทุกคน คือ การส่งเคราะห์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นถือว่าเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ มีความมุ่งประโยชน์ต่อคนอื่น มีความเป็นจิตสาธารณะ ทำประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง การทำประโยชน์ร่วมกัน ว่าเป็นการเกื้อกูลกันที่ดี การสื่อสารทางการเมืองนั้นก็จะดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยดี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็จะมีมาก ถ้าหากขาดซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแล้ว ก็จะไม่ประสบความสำเร็จในการสื่อสาร (สุมาลี บุญเรือง, 2562) และ 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) การที่จะสื่อสารทางการเมืองให้ได้ผลและเป็นที่เชื่อถือยอมรับของผู้ที่รับสารนั้น ในทางการเมือง สิ่งที่จะต้องยึดถือ ก็คือ เรื่องของความเสมอต้นเสมอปลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ส่งสารนั้นเป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองที่ประชากรในพื้นที่ให้ความเชื่อมั่นศรัทธา และเลือกท่านขึ้นมาในการที่จะดูแลพื้นที่ก็ยิ่งต้องมีการวางตนสม่ำเสมอ เพราะนี่คือส่วนหนึ่งของผู้ที่ให้การสนับสนุนให้ได้ขึ้นมาบริหารทางการเมือง การวางตัวหรือการวางตนที่เสมอต้นเสมอปลายนั้น จึงถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญ มีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการเคารพต่อกัน เข้าใจในสุขและทุกข์ ประชาชนโดยรวมก็จะมีแต่ความสุขสงบสันติภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สกุน ตรีสุขี พบว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นปัจจัยภายนอกในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพ ส่วนความเป็น

กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยภายในของผู้บริหาร ที่สนับสนุนการบริหารงานที่มีผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านการบริหารงานการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ทั้งว่าจา การบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน และการวางตนสมควร อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีผู้มีความสัมพันธ์พร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกระดับ เป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อความสงบสุขและเกิดความสันติภาพของทางสังคมส่วนรวม มีความเป็นกลางทางการเมือง มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมจะต้องมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน สิ่งไหนที่เป็นประโยชน์เราก็กทำและให้มีความสม่ำเสมอต้นเสมอปลาย (สงวน ตรีสุชี, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย “การสื่อสารทางการเมืองแบบผีตาโชน” ซึ่งเป็นรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผีตาโชนกับการสื่อสารทางการเมืองอาจมองได้ในหลายด้านดังภาพ

ภาพที่ 1 รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชน จังหวัดเลย “การสื่อสารทางการเมืองแบบผีตาโชน”

1. มือ (Hand) เป็น ทาน (การให้) โดยใช้มือในการให้ เช่น การแบ่งปันความรู้กับชุมชน สังคม การเปิดใจให้ผู้ฟัง ให้คุณค่า และความรัก มีความปรารถนาที่ดีต่อกันอย่างตรงไปตรงมา มีน้ำใจ มีความรักสามัคคี ให้อภัย
2. กระดิ่ง (Bell) เป็น ปิยะวาจา (วาจาเป็นที่รัก) โดยให้เสียงกระดิ่งหรือเรียกว่า หมากกะแหล่ง ที่เป็นเครื่องประดับของผีตาโชน เช่น มีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน น่าฟังและมีทัศนคติที่ดี ให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ การสื่อสารสร้างสรรค์ พูดจริงทำจริง มีผลงานปรากฏ
3. เครื่องแต่งกาย (Cloth) เป็น อธิปัตติยา (การประพฤติปฏิบัติ) เครื่องแต่งกาย ผีตาโชนมักมีสีฉูดฉาดบาดตา โดยอาจเย็บเศษผ้าเป็นเสื้อตัวกางเกงตัวหรือเย็บเป็นชุดติดกันตลอดตัว ใช้ผ้าเก่า ผ้าถุง หรือใช้เศษผ้านำมาห่อหุ้มร่างกายให้มีมิติ หรือทำจากเศษผ้าหรือจีวรของพระสงฆ์ เป็นการใช้ประโยชน์จากผ้าเศษ แสดงให้เห็นว่า มี

ใจรักทำประโยชน์แก่กันด้วยความสุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ในการรับข้อมูล มุ่งหวังประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงที่ดี คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน ลงมือปฏิบัติจริง และมีความจริงใจ

4. หวด (Steamer) เป็น สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) หวดหนึ่งข้าวเหนียว เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับนึ่งข้าวเหนียว ซึ่งต้องมีการรักษาอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสมตลอดเวลาเพื่อให้ข้าวเหนียวสุกได้อย่างทั่วถึง หากอุณหภูมิหรือความชื้นมากไปหรือน้อยไป ข้าวเหนียวจะไม่สุกอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเปรียบได้กับการวางตนสม่ำเสมอ การรักษาความเสมอดันเสมอลาย การวางตนที่ดี ให้ข้อมูลชัดเจน มีความเข้าใจกันและความเคารพซึ่งกันและกัน มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอยู่บนหลักของความเสมอภาคตามหลักประชาธิปไตย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า 1) การศึกษารูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านรู้เข้าใจหลักการส่งสาร ต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ด้านการเมืองหรือด้านรัฐศาสตร์ หรือมีความเชี่ยวชาญทางด้านการสื่อสาร มีทักษะในการสื่อสาร มีทัศนคติที่ดีถูกต้อง 2) ด้านรู้เท่าทันข้อมูลเนื้อหาของสารที่ส่งออกไปต้องมีความตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมหรือมีลักษณะของความกำกวมจะต้องเป็นเรื่องที่จริง เป็นเรื่องที่แท้ มีประโยชน์ มีความตรงเวลา และเป็นเรื่องที่ชอบธรรม 3) ด้านรู้จักเลือกใช้สื่อหรือช่องทางหลากหลาย เช่น สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ วิทยู หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่นและ และ 4) ด้านรู้คิดวิเคราะห์ แยกแยะอย่างมีวิจารณญาณ ความรู้สึกของผู้รับสารและเนื้อหาของสาร จะต้องมีการพิจารณาเนื้อหาข้อมูลของข่าวสารให้ละเอียด และถ่องแท้ 2) ผลการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้ส่งสาร ทักษะการสื่อสาร ความชำนาญในการพูด การเขียน การคิด การใช้เหตุผล ในการโน้มน้าวใจบุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างดี 2) ด้านสารเนื้อหาของการสื่อสารของกระบวนการถ่ายทอดความคิด และทัศนคติทางการเมืองนั้นจะต้องมีความชัดเจนถูกต้อง มีเนื้อหาที่เป็นสาระ 3) ด้านสื่อหรือช่องทาง ผ่านทางไลน์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ รวมไปถึงสื่อออนไลน์ทุกชนิด เป็นสื่อที่มีความรวดเร็วในการติดต่อข้อมูลข่าวสาร มีการติดตามสื่อหรือช่องทางข้อมูลข่าวสารถูกส่งผ่านทาง วิทยู โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ สื่อหรือช่องทางสื่อสารทางการเมือง จะต้องไม่สร้างความขัดแย้ง และไม่นำเสนอข้อมูลลัทธิบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง และ 4) ด้านผู้รับสาร จะต้องประกอบด้วยทักษะในการสื่อสารทัศนคติที่ดี และความรู้ที่ดี 3) รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองสำหรับประชาชนจังหวัดเลย แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทาน (การให้) เป็นการแบ่งปันความรู้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง 2) ด้านปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การมีคำพูดที่สุภาพ ไพเราะน่าฟังปิยวาจาก็ถือว่าเป็นช่องทางการสื่อสารอย่างหนึ่งหมายถึงคำพูดที่ดี หรือเป็นการแสดงออกทางอวัจนภาษาในการสื่อสารทางการเมือง 3) ด้านอัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ การมีใจรักทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความสุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และ 4) ด้านสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) การที่จะสื่อสารทางการเมืองให้ได้ผลและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่รับสารนั้น ในทางการเมือง สิ่งที่จะต้องยึดถือ ก็คือ เรื่องของความเสมอดันเสมอลาย ให้ข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้องแก่บุคคลและสังคม ย่อมก่อให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีความเข้าใจกันได้อย่างรวดเร็ว โดยในการศึกษาครั้งต่อไปมีข้อเสนอแนะ คือ 1) ควรมีนโยบายการส่งเสริมด้านผู้ส่งสาร ให้มีบุคลิกภาพเหมาะสมแสดงออกทาง สีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียง มีความน่าเชื่อถือ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมและประเทศชาติ 2) ควรมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาด้านสารข้อมูลข่าวสารให้มีการจัดเรียงเนื้อหาสาระ ครบถ้วน ใช้ถ้อยคำเข้าใจง่าย ไม่สอพลอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่

และ 3) ควรมีนโยบายควบคุมด้านช่องทางการสื่อสาร นักการเมืองสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ ได้อย่างถูกต้องกล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ควรมีนโยบายให้ผู้นำทางการเมืองมีความรู้มีความสามารถใช้องค์ทางการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาของการบริหารงานให้ทันต่อสถานการณ์อยู่เสมอ

เอกสารอ้างอิง

- กรีธา คงพยัคฆ์. (2563). การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถุธรรมในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลจันดี อำเภอนางรอง จังหวัดนครราชสีมา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(1), 29-41.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- จุฑาพล เมตตาสัตย์. (2556). การสื่อสารทางการเมืองผ่านการตลาดทางการเมือง ของนายชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์: ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2554. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.
- ชัยนัท สุขไชยยะ. (2562). การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษาเฟซบุ๊กเพจ SUTHEP THAUGSUBAN (สุเทพ เทือกสุบรรณ) ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2556 ถึง 22 พฤษภาคม 2557. วารสารมมร วิชาการล้านนา, 8(1), 32-39.
- เชือก โซติช่วย. (2560). กลยุทธ์การสื่อสารของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. วารสารรัชต์ภาคย์, 11(24), 211-223.
- นิเทศ สนั่นนารี. (2561). การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 5(1), 159-178.
- พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงค์). (2564). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุทธ ไกยวรรณ. (2550). วิเคราะห์ข้อมูลวิจัย 1. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ลิขิต อีร์เวคิน. (2560). ครู การเมือง ความคิด ชีวิต และผลงาน ของ ศ.ดร.ลิขิต อีร์เวคิน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สฤษดิ์ ตรีสุขี. (2559). การบูรณาการหลักสังคหัตถุกับการบริหารการประปานครหลวง ภาค 1. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภารัตน์ เกตุราพันธ์. (2561). พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 14(2), 66-67.
- สุมาลี บุญเรือง. (2562). สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่มีผลต่อการเลือกตั้งทั่วไป. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 4(3), 61-74.
- สุรพล สุยะพรหม. (2562). การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาทิ (เจ้าคุณพิพิธ): ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540 - 2560. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารการเมือง. มหาวิทยาลัยเกริก.